

Věcný záměr novely části školského zákona (§ 16 a související)

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

1) Definuje se skupina dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen „žáci se SVP“) tak, že se jedná o osoby, jejichž možnosti vzdělávání ovlivňuje v různé míře jejich zdravotní postižení, zdravotní znevýhodnění nebo sociálně nepodnětné prostředí, a dále o ty, kteří jsou ohroženi dlouhodobým selháváním, aniž by spadali pod výše jmenované kategorie.

Odůvodnění:

Současná právní úprava úplně opomíjí skutečnost, že v případě žáků se SVP (kategorie se zdravotním postižením) je k nastavení optimálního vzdělávání nutno vzít v potaz celý kontext, tedy 1. Existenci objektivních limitů daných druhem a stupněm konkrétního zdravotního postižení, 2. Speciální vzdělávací potřeby, které mohou být i v rámci totožné diagnózy individuálně značně odlišné, 3. Nutnost podpory, která musí být co nejlépe „ušita na míru“ každého jednotlivce s ohledem na jeho speciální vzdělávací potřeby, ovlivněné povahou jeho zdravotního deficitu.

Nastolen tak byl zcela absurdní stav, že (s trochou nadsázky řečeno) škola dostane nadiktováno, aby žáku XY pořídila Pichtův psací stroj, ale nesmí se dovědět, že je dítě nevidomé, a proto se potřebuje naučit psát v Braillovu písmu.

2) Definují se termíny zdravotní postižení, zdravotní znevýhodnění, sociálně nepodnětné prostředí a ohrožení dlouhodobým a opakovaným selháváním ve vzdělávání bez příčin vyplývajících z předchozích tří kategorií. Konstatuje se, že i v rámci jednotlivých kategorií jsou speciální vzdělávací potřeby vždy individuální.

Odůvodnění:

Uvedené tři skupiny vykazují (i při existenci početných subkategorií) zásadní rozdíly, což sice v některých případech nevyklučuje využití jednoho podpůrného opatření pro žáky spadající pod více skupin, u každého konkrétního jednotlivce však mohou mít dosti odlišnou podobu jeho praktického použití.

3) Stanoví se, že se vzdělávání žáků se SVP může uskutečňovat jak v soustavě běžného, tak i speciálního školství.

Odůvodnění:

Zásadní problém platné právní úpravy nespočívá v tom, že akcentuje i v případě žáků se SVP možnost společného vzdělávání, nýbrž v tom, že ji prioritizuje ve všech případech (explicitně je to formulováno ve vyhlášce č. 73/2016, která v tom dokonce překračuje rámec zákonné úpravy).

V praxi se to projevuje tak, že se v mnoha konkrétních případech nezvažují možnosti společného a speciálního vzdělávání jako rovnocenné eventuality (samozřejmě s tím, že se nejdříve zevrubně zvažuje, zda je běžná škola schopna poskytnout srovnatelné vzdělávání jako škola speciální), nýbrž že je žák umístěn rovnou do školy běžné, a zde se na něm experimentuje, zda „se to dá nějak zvládnout“. Když se konečně po roce či dvou zjistí, že „se to zvládnout nedá“, do speciálních škol se tyto žáci dostávají zpravidla hluboce frustrovaní dlouhodobým permanentním školním neúspěchem, s nulovou motivací se učit, a často i s různě závažnými negativními projevy chování, vyvolanými zdrcujícími zkušenostmi z běžné školy.

4) Definuje se nejlepší zájem žáka a určuje se, že finální rozhodnutí je vždy na rodičích (zákonných zástupcích) žáka. Definice nejlepšího zájmu se v souladu s Úmluvou o právech

osob se zdravotním postižením musí vztahovat **ke vzdělávání zejména jako k cestě k dosažení co nejlepších životních perspektiv konkrétního jedince**, nikoli (jako dnes) k pouhému umístění v běžné škole bez ohledu na to, jak se zde žák cítí a jak prospívá či neprospívá.

Odůvodnění:

Za jeden z hlavních argumentů pro tzv. společné vzdělávání žáků se SVP s žáky intaktními ve školách vzdělávacího mainstreamu je vydávána Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (dále jen „Úmluva“), přijatá dne 13. prosince 2006 v New Yorku. Poté, co s Úmluvou vyslovil souhlas Parlament České republiky a prezident republiky Úmluvu ratifikoval, vstoupila u nás v platnost dnem 28. října 2009. Tehdy se podle Čl. 10 Ústavy ČR stala právně závaznou s tím, že má přednost před „běžnými“ zákony.

Po celou dobu přípravy „inkluzivní“ novely školského zákona se v argumentačním arsenálu vedení MŠMT a s ním spojených nevládních organizací objevovala její neuvěřitelně hrubá dezinterpretace v tom smyslu, že Úmluva požaduje právě to, čemu MŠMT říkalo napřed inkluzivní, a posléze společné vzdělávání. Tedy v první řadě „nahrnout“ všechny děti na jednu hromadu a často přeplněnou třídu ještě zahustit asistenty, tablety, paravány či hvězdářskými dalekohledy. Samotné „sesypání“ dohromady je pak do dneška pojímáno bývalým vedením ministerstva nikoli jako prostředek k dosažení cílů Úmluvy, nýbrž jako samotný cíl!

Co tedy požaduje Úmluva **doopravdy**? Nezbyde než citovat relevantní ustanovení Úmluvy, jímž je odst. 1 jeho článku 24:

„Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají právo osob se zdravotním postižením na vzdělání. S cílem realizovat toto právo bez diskriminace a na základě rovných příležitostí, státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí začleňující vzdělávací systém na všech úrovních a celoživotní vzdělávání zaměřené na:

- a) plný rozvoj lidského potenciálu a smyslu pro vlastní důstojnost a uvědomění si vlastní hodnoty, stejně jako na posilování úcty k lidským právům, základním svobodám a lidské různorodosti;
- b) rozvoj osobnosti, nadání a kreativity osob se zdravotním postižením, jakož i jejich duševních a tělesných schopností, v co největší možné míře;
- c) účinné zapojení osob se zdravotním postižením do života ve svobodné společnosti.“

Slova „začleňující vzdělávací systém“ jsou vzhledem k celkovému kontextu bez nejmenší pochybnosti zaměřena na maximální možnou míru rozvoje veškerého potenciálu osob se zdravotním postižením, s tím, že „začlenění“ je vztaženo k celoživotnímu souručenství se společností ostatních lidí.

To současně nastavuje velmi přísné měřítko pro posuzování každého konkrétního školského prostředí, v němž se má vzdělávání žáků se SVP odehrávat. Již po pouhém roce „realizace“ se ukazuje velmi přesvědčivě, že tzv. společné vzdělávání představuje pro dlouhou řadu žáků se SVP faktické, subjektivně velmi trpce vnímané **vyčlenění** ze společenství spolužáků. Není náhodou, že propagandistické televizní šoty na podporu společného vzdělávání pojednávají vždy o dětech nejvýše osmiletých, kdy akceptace žáka se SVP jeho spolužáky ještě nenaráží na později stále zřetelnější limity ve vzájemné komunikaci.

Skutečně si lze např. v případě žáka s lehkým mentálním postižením jen těžko představit školní prostředí, které by mu poskytovalo menší šanci na „plný rozvoj lidského potenciálu a smyslu pro vlastní důstojnost a uvědomění si vlastní hodnoty“, než je „běžná“ třída „běžné základní školy“.

I tak však je nutno zdůraznit, že finální slovo má vždy rodič (zákonný zástupce). **Musí bezodkladně skončit zejména nezastřený nátlak na rodiče, aby své dítě směřovali za každou cenu do běžné školy, a to dokonce pod pohrůzkou donucení prostřednictvím**

OSPOD!

5) Stanoví se, že má rodič při svém rozhodování právo na co nejzveřejněnější informace o výhodách a nevýhodách jak speciálního, tak i tzv. společného vzdělávání.

Odůvodnění:

Navazující ustanovení, které v přímém protikladu k dnešní praxi zakotvuje právo rodiče získat **všechny** podstatné informace o výhodách i nedostacích **obou** alternativ: tedy společného vzdělávání i vzdělávání ve speciální škole. Dnes se veškeré nedostatky společného vzdělávání rodičům buď rovnou zatajují, nebo se alespoň nepřístupně bagatelizují.

6) Vzdělávání žáků se SVP v běžných školách: charakterizují se základní pilíře inkluzivního vzdělávání:

a) Individuální vzdělávací plán (dále jen „IVP“): aktéři jeho sestavení (rodiče, v přiměřené míře samotný žák, učitel, ředitel nebo jeho zástupce, školní speciální pedagog nebo pracovník školského poradenského zařízení), jeho rozsah a obsah. Zdůrazňuje se potřebnost synergického působení rodiny a školy (působení „od budíčku do večerky“).

b) Obecně se charakterizují nástroje podpory ve výuce.

c) Znovu se zavádí finanční normativ ve formě příspěvku za zdravotní postižení, zdravotní znevýhodnění, za SVP vzniklé vlivem sociálně nepodnětného prostředí a pro žáky vykazující dlouhodobé a opakované selhávání, aniž by spadali pod výše jmenované kategorie.

d) Zakotvuje se zásadní role ředitele, který v kooperaci s učitelem a se speciálním pedagogem (školským poradenským zařízením) rozhoduje v rámci finančního normativu na žáka o konkrétní podobě podpory inkluzivního vzdělávání (speciální pomůcky, popř. speciální učebnice, úprava učebního plánu atd.).

Odůvodnění:

Šance na úspěšné inkluzivní vzdělávání dramaticky klesá, nesdílejí-li všichni klíčoví aktéři (žák, rodiče, škola) od počátku jasně formulovanou představu, jak by mělo vzdělávání žáka se SVP vypadat, a to nejen v samotné škole. Což se zoufale projevuje v nynějším „systému“. Až 4/10 školního roku trvá, než je žák vůbec vyšetřen a než se začne „oficiálně“ individuálně plánovat, co s ním. Po celou tuto dobu je vzděláván „běžným“ učitelem bez jakékoli speciálně pedagogické erudice, a tedy více méně metodou pokusu a omylu. Pokud se vzhledem k povaze svého deficitu v učivu příliš vzdálí svým spolužákům, je ztracen celý školní rok – šance na to, že je po Novém roce nějak zázračně dožene, patří do světa pohádek pro pramálo nadané děti.

Proto je naprosto nezbytné sestavit IVP co nejdříve po nástupu do školy, a to v horizontu dnů, nikoli týdnů (neřkuli měsíců, jako je tomu dnes). IVP představuje v první řadě srozumitelně shrnuté nejen limity žáka a speciální vzdělávací potřeby z nich vyplývající, ale i žákovy silné stránky, jeho záliby a aspirace. Z toho se koncipuje předběžná představa o cílech, jichž by měl žák během školního roku dosáhnout, a konečně „road map“, tedy cesta, která k nim povede, a milníky, u nichž je třeba se ohlédnout, vyhodnotit úspěchy i nezdary, a případně průběžně korigovat koncové cíle.

Prováděcí předpis umožní upravovat IVP podle skutečných vzdělávacích potřeb každého žáka, nikoli rigidně stanoveným (navíc zhola nesmyslným) postupem jako dnes (IVP se sestavuje bez ohledu na stav žáka vždy na jeden školní rok, pokaždé o něj musí žádat zákonný zástupce žáka, a pokaždé musí následovat doporučení ŠPZ). O co více ubude zbytečné administrativy, o to více času zbyde pro skutečnou práci s žákem.

Nástroje podpory budou uvedeny příkladmo, s tím, že MŠMT již nebude mít pravomoc vyhláškou stanovit jejich kompletní výčet. Velmi užitečný by byl naopak stále doplňovaný

soubor informací, kde všude lze tu či onu pomůcku, speciální učebnici apod. získat.

Jasně definovaný finanční normativ by měl významně přispět k omezení současného plýtvání finančními prostředky. To přímo souvisí s navrhovanou zásadní změnou role ředitele, který na základě znalosti speciálních vzdělávacích potřeb konkrétního žáka (samozřejmě v součinnosti s učiteli, kteří žáka vzdělávají, a po případné konzultaci se školským poradenským pracovištěm) rozvrhne využití normativu tak, aby za něj byly pořízeny právě ty formy podpory, které napomohou jeho efektivnímu vzdělávání nejvíce. Zároveň se tím silně omezí nyní tak běžné pořizování duplicitních „podpůrných opatření“ (jakmile je dnes poradna doporučí, stanou se nárokovými, i kdyby už v dané třídě měli tutéž věc k dispozici třikrát).

Zvýšená pravomoc s sebou pochopitelně nese zvýšenou odpovědnost – ale od toho přece ředitelé ve školách jsou. Nebo alespoň původně bývali...

7) Vzdělávání žáků se SVP ve speciálních školách: uvádí se obecný výčet druhů speciálních škol a jejich charakteristiky. Definuje se hlavní rozhranění speciálních základních škol podle toho, zda jsou jejich žáci schopni dosáhnout základního vzdělání na úrovni „běžné“ základní školy, nebo zda toho schopni v žádném případě nejsou. Podle toho se řídí i hlavní rozdělení rámcových vzdělávacích programů.

Odůvodnění:

Pod praporem údajného pokroku, spatřovaného výhradně v „eintopfingu“ žáků v mainstreamových školách, se stal sám pojem „speciální škola“ div ne neslušným slovem. Vedení resortu, některé nevládní organizace a spřízněná média je pokryla nevábným odérem neskrývaného podezření, že se zde žákům se SVP boří šťastná budoucnost, ne-li že je zde dokonce pro uchování vlastního dobrého bydla speciálních pedagogů „vyrábějí“ i z potenciálních absolventů Oxfordu.

Tomu odpovídaly jak zmatky s názvy škol, tak i mnohé absurdní přeměny vzdělávacích programů části z nich. Nejhuře se to podepsalo na školách pro žáky s lehkým mentálním postižením (základní školy praktické), kterým byla navíc již před lety odebrána kompetence vzdělávat i ty žáky hraniční, u nichž byla predikce neúspěchu (včetně ukončení povinné školní docházky bez dosažení základního vzdělání) zcela zřejmá.

Tyto školy, navštěvované dnes již výhradně žáky s regulární mentální retardací, jsou nyní nuceny hrát si na běžné základní školy, zavádět i takové nesmysly, jako je druhý cizí jazyk, omezovat kvůli tomu pracovní vyučování (které je pro další životní uplatnění žáků těchto škol naprosto klíčové), a hlavně zavádět namísto vnitřně provázaného redukovaného kurikula jakési „individuální výstupy“, odvozené mechanicky z výstupů RVP pro základní vzdělávání.

Proto je nutné řádně utřídit a zpřehlednit systém speciálního školství tak, aby již nebyl prostor pro nezodpovědné zásahy vlivných diletantů, které dnes kontaminují celou školskou soustavu.

8) Zavádí se systém včasné detekce dětí se SVP v období předškolního vzdělávání a prevence selhávání v období povinné školní docházky. Cílem je v prvním případě nejen detekovat výskyt dětí se SVP v mateřských školách, ale s využitím speciálních pedagogů, provádějících mj. screening, průběžná práce jak s rodinou dítěte SVP, tak v předstihu i se základní školou, kam posléze dítě nastoupí. Právě to umožní kvalitní přípravu individuálního vzdělávacího plánu, možnost delší přípravy učitele ZŠ na přijetí dítěte (včetně absolvování příslušných kurzů, hospitací apod.)

Prevence školní neúspěšnosti zahrnuje několik rovin. Institucionálně se jedná zejména o tzv. přípravné třídy, kam by měly chodit všechny děti s odkladem povinné školní docházky (samotná povinnost je již uzákoněna pro poslední předškolní rok). Dále je potřebné znovu oživit třídy vyrovnávací, kde by se v menším počtu žáků a s odborným vedením dorovnávaly nedostatky způsobené nepodnětným rodinným prostředím, dlouhodobým onemocněním

apod., tento druh tříd by byl velmi prospěšný i pro cizince, kteří ještě nezvládají více než základy českého jazyka. Konečně posledním stupněm prevence selháváním by měly být diagnostické pobyty (minimálně dvou, maximálně pětiměsíční) v příslušné speciální škole, samozřejmě na žádost zákonného zástupce žáka. Jak vyrovnávací třídy, tak i diagnostické pobyty představují „obousměrnou cestu“: v případě zlepšení žáka bude vždy možno jej operativně kdykoli během školního roku přeřadit do běžných tříd základních škol.

Odůvodnění:

Pro dnešní „systém“ jsou žáci se SVP po příchodu do základní školy většinou úplně překvapeni, přestože ty samé děti ve své většině navštěvovaly několik let mateřské školy v místě. Pokud by ze ŠPZ byly sňaty zákonem vygenerované kopy nesmyslné administrativní práce, mohli by navrhovanou detekci provádět speciální pedagogové z těchto zařízení. Úroveň práce ZŠ s těmito žáky by se mohla o řád zvýšit již jen navrhovanou včasnou přípravou.

Podobně je vcelku fatalisticky přijímán fenomén dlouhodobého školního selhávání, na jehož závěru míří do příslušných speciálních škol děti většinou již nevratně „poškozené“ dlouhotrvající expozicí školní neúspěšnosti, hluboce frustrované, neurotizované, či apatické, u nichž je již silně vyvinut tzv. syndrom naučené bezmocnosti (*learned helplessness syndrom*). Motivace k dalšímu školnímu vzdělávání je vesměs nulová.

Proto je nezbytné vytvořit co nejvíce „záchranných sítí“, které mohou účinně zabránit propadu tisíců žáků až na pomyslné dno, popsané výše. Jak vyrovnávací třída, tak i diagnostický pobyt představují reálnou šanci pro řadu dětí, jak prožít úspěchy, neztrácet motivaci, a případně se již bez potíží navrátit do hlavního proudu vzdělávání. Pro ty, kteří toho schopni z nejrůznějších důvodů nejsou, se otevře možnost speciálního vzdělávání mnohem dříve, než u nich dlouhodobý neúspěch zničí možnost nastartovat motivaci k dosažení alespoň těch vzdělávacích cílů, na které při svých limitech mohou dosáhnout.

9) Ukládá se MŠMT provádět průběžnou evaluaci vzdělávání žáků se SVP, a to v obou systémech (speciální i „běžné“ školství). Předmětem je shromažďování dat v první řadě o selhávajících žácích (tzv. *drop-out rate*, tedy počty žáků, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku).

Odůvodnění:

Centrální rozhodovací orgán nedisponuje dostatečnou zpětnou vazbou, jak úspěšný či neúspěšný je vzdělávací systém, resp. ani jeho jednotlivé segmenty. Ve vztahu ke společnému vzdělávání je zásadní každoročně systematicky sledovat alespoň „tvrdá data“ o tom, kolik žáků ukončí povinnou školní docházku, aniž by dosáhli stupně základního vzdělání, a to i podle nejvyšší ukončené třídy základní školy. To, že příčin neúspěchu může být celá řada, je samozřejmé – jejich analýza se však bez jasné kvantifikace (postupně i v časových řadách) neobejde.